

І. М. Федорович,
к. е. н., доцент кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу, м. Тернопіль,
Західноукраїнський національний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8150>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.3.45

ОСНОВНІ ТРЕНДИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

I. Fedorovych,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Financial Technologies and Banking Business,
West Ukrainian National University, Ternopil

MAIN TRENDS AND DEVELOPMENT DIRECTIONS OF THE INSURANCE MARKET OF UKRAINE

На сьогодні, страховий ринок України характеризується посиленням конкуренції, обмеженою пропозицією асортиментного складу страхових продуктів, високою територіальною концентрацією провідних страхових компаній у центральних регіонах. Обґрунтовано, що на страховому ринку продовжується тенденція до зменшення кількості страхових компаній через відмову від ліцензій та самовільний вихід з ринку та спостерігається значний дисбаланс реальної структури страхового портфеля і тієї, яка найкращим чином б задовольняла потреби населення громадян в страховому захисті. Визначено основні фактори, які негативно впливають на розвиток страхового ринку України: значний рівень інфляції, зростання процентних ставок за депозитами, падіння попиту на страхові поліси через зростання їх вартості. Встановлено, що до основних тенденцій, які спостерігаються на глобальному страховому ринку доцільно віднести такі: розробка цифрових бізнес-моделей та персоналізованих страхових продуктів; автоматизація процесів і штучний інтелект; впровадження компаніями InsurTech; інтеграція блокчейну. Ключовими факторами, які стримують розвиток цифровізації страхового ринку є: висока вартість відповідних технологічних оновлень; низький споживчий попит на програми страхування, які передбачають використання сучасних комп'ютерних технологій; необхідність подальшої адаптації інноваційних технологій до відповідних страхових продуктів. Встановлено, що позитивними факторами впливу на розвиток цифровізації страхового ринку є поява можливості використання нових фінансових інструментів в умовах цифровізації, різноманітність страхових продуктів, створення цифрової страхової інфраструктури.

The insurance market of Ukraine is characterized by increased competition, a limited offer of an assortment of insurance products, and a high territorial concentration of leading insurance companies in the central regions. It is substantiated that the tendency to decrease the number of insurance companies continues in the insurance market due to the refusal of licenses and voluntary exit from the market, and there is a significant imbalance between the real structure of the insurance portfolio and the one that would best meet the needs of the population of citizens in insurance protection. The main factors that negatively affect the development of the insurance market of Ukraine have been identified: a significant level of inflation, an increase in interest rates on deposits, a drop in demand for insurance policies due to an increase in their cost. It has been established that the main trends observed in the global insurance market include the following: development of digital business models and personalized insurance products; process automation and artificial intelligence; implementation by InsurTech companies; blockchain integration. It is argued that digital technologies open up new competitive advantages for insurers: introduction of innovative technologies in business, creation

of statistical databases, technological digital services for individual insurance offers, systemic transformation of relations with clients. The key factors that hold back the development of digitalization of the insurance market are: the high cost of relevant technological updates; low consumer demand for insurance programs that involve the use of modern computer technologies; the need for further adaptation of innovative technologies to relevant insurance products; insufficient level of professional qualification of employees of insurance companies in the relevant field. It was established that positive factors influencing the development of digitalization of the insurance market are the emergence of the possibility of using new financial instruments in the conditions of digitalization, the variety of insurance products, the increase in the share of remote interaction of insurance market participants, and the creation of a digital insurance infrastructure.

Ключові слова: страховий ринок, страхові премії, страхові виплати, страховий портфель, глобальний страховий ринок, цифровізація.

Key words: insurance market, insurance premiums, insurance payments, insurance portfolio, global insurance market, digitalization.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Страховий ринок України є складною економічною системою, яка включає низку структурних елементів з певними учасниками та взаємозв'язками між ними. Страховий ринок, який є частиною фінансового ринку, впливає на соціально-економічний розвиток країни. Роль страхового ринку полягає в тому, що він є захисним механізмом суб'єктів господарювання, оскільки страхування дозволяє організаціям, громадянам і державі забезпечити фінансову стійкість у разі настання матеріальних і нематеріальних негативних подій. Проте, на сьогоднішній день страховий ринок характеризується стагнацією в більшості його сегментів. Потужним фактором підвищення його конкурентоспроможності може стати цифровізація — впровадження нових технологій цифрової економіки, які впливають на технологію страхування, але не змінюють його економічної сутності. В результаті використання цифрових технологій на страховому ринку підвищиться ефективність і прибутковість страхової галузі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Значний внесок у дослідження основних напрямків розвитку страхового ринку України, зокрема в контексті цифровізації здійснили такі вчені: О. Агрес, В. Базилевич, В. Галушак, О. Гудзь, С. Єгоричева, О. Жиликова, В. Маргасова, С. Осадець. Незважаючи на значну кількість наукових праць у сфері розвитку страхового ринку, невирішеними питаннями залишаються практичне використання процесів цифровізації українськими страховиками.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета дослідження — розглянути особливості розвитку страхового ринку України на сучасному етапі та надати пропозиції щодо напрямків його вдосконалення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розглянемо особливості та чинники розвитку страхового ринку України. Усі чинники розвитку страхового ринку за напрямком впливу можна поділити на рушійні та стримувальні. Фінансова та ринкова нестабільність страхової галузі, неефективність каналів збуту, часті зміни законодавства, відсутність довгострокових страхових стимулів та незбалансованість складу страхового портфеля за видами страхування є стримувальними чинниками розвитку страхового ринку. Рушійними чинниками є: усунення з ринку фінансово нестабільних страхових компаній, посилення державного регулювання шляхом запровадження нового регулятора — НБУ.

Відтак, в 2022 р. в Україні продовжилась тенденція до зменшення кількості страхових компаній через відмову від ліцензій та самовільний вихід з ринку. В 2020 р. страховою діяльністю займалися 210 страхових компаній, у 2021 р. — 156, а на кінець першого півріччя 2022 р. — 140. Крім того, ризиковим страхуванням займалися — 123 страхові компанії, а страхуванням життя — 13 [1]. Зменшення кількості страхових компаній пояснюється військовою агресією Росії та очищенням страхового ринку від недобросовісних та дрібних фінансово нестабільних страхових компаній. Крім того, процес нагляду та регулювання страхового ринку стає прозорішим та ефективнішим. Зменшення кількості страхових компаній можна розглядати як позитивне явище, оскільки "оновлюється" страховий сектор економіки, підвищується фінансова стабільність, зміцнюється довіра населення до страхових компаній та послуг, які вони надають.

На рис. 1. відображено ТОП-5 страхових компаній за обсягом валових страхових премій станом на 1.07.2022 р. "УСГ" традиційно займає лідируючі позиції за обсягом зібраних валових премій — 1322,4 млн грн (зростання на 23,2%). Страхові компанії-лідери в пер-

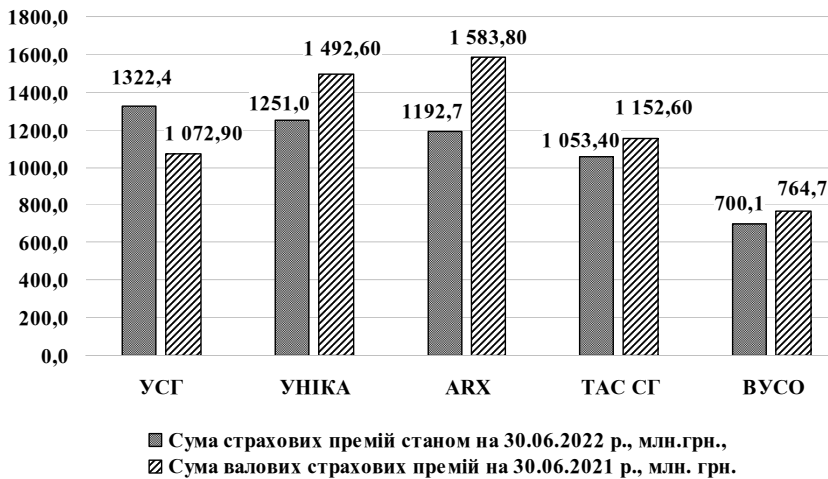

Рис. 1. TOP-5 страхових компаній за обсягом валових страхових премій станом на 1.07.2022 р., млн грн

Джерело: розроблено на основі [1].

Рис. 2. Питома вага окремих видів страхування у структурі страхового портфеля станом на 01.07.2022 р., %

Джерело: розроблено на основі [1].

Рис. 3. Динаміка страхових премій та страхових виплат впродовж 2017—2021 рр., тис. грн

Джерело: розроблено на основі [1].

шому півріччі 2022 р. характеризуються зменшенням обсягів премій. "Уніка" впродовж першого півріччя 2022 р. характеризується зменшенням обсягів валових премій на 24,7 % порівняно з показним минулого періоду, "АРХ" — 24,7%, "ТАС СГ" — 8,6%, "ВУСО" — 8,4%. Відтак, обсяг премій зібраних за перше півріччя 2022 р., порівняно з першим півріччям 2021 р., зменшився майже на третину (-28%), становивши 17,8 млрд. грн. При цьому зниження обсягів відбулося переважно в сегменті ризикованого страхування (-29%), обсяг страхових премій зі страхування життя скоротився на 15 %.

Загалом в структурі страхового портфеля вітчизняних страховиків за видами страхування спостерігаємо значний дисбаланс, тобто невідповідність реаль-

ної структури страхового портфеля і тієї, яка найкращим чином б задовольняла потреби населення громадян в страховому захисті. Неефективність структури в першу чергу проявляється в переважанні ризикових видів страхування. Так, станом на 1.07.2022 р. такі види страхування як "Зелена карта", КАСКО, ОСЦПВ, займали 44 % страхових премій від загальної кількості, це пов'язано з тим, що користуються попитом стандартні страхові послуги, інші види страхування займають меншу частку. Зокрема, питома частка страхування життя, медичного страхування та від нещасних випадків складає 31% (рис. 2).

Переважання обов'язкового страхування характеризується його значною часткою в загальному обсязі страхових премій, що зумовлено низьким попитом на інші види страхових послуг, в той час як ОСЦПВ є масовим видом страхування і забезпечує великий обсяг страхових доходів. Така ситуація лише збільшить залежність страховиків від цього сегменту ринку та знизить рівень диверсифікації їхніх страхових портфелів [2, с. 241].

Враховуючи світові економічні тенденції, попит на послуги добровільного страхування навряд чи зросте найближчими роками, оскільки доходи домогосподарств є основним джерелом страхових премій. При цьому фінансові механізми стабілізації страхового ринку в довгостроковій перспективі в нашій країні практично відсутні. Так, в зарубіжних країнах використовується створення страховиками і державою різних статистичних фондів на довгострокові види страхування, а також надання знижки на укладення договорів ризикових видів страхування на тривалий період.

Рівень виплат страхової діяльності є одним з найбільш інформативних показників ефективності діяльності страхових компаній на ринку. Негативною характеристикою страхового ринку є традиційно низький рівень виплат, який становить менше 50%, проте спостерігаємо його зростання впродовж 2017—2021 рр. з 24,3% до 35,3%.

Темпи зростання страхових премій та виплат за всіма видами страхування є незначними. У 2021 р. спостерігається уповільнення цього зростання на тлі зовнішніх і внутрішніх економічних потрясінь, військової агресії з боку РФ. Основними причинами зниження страхових премій стало скорочення платоспроможного попиту на страхові продукти, як з боку підприємств, так і з боку населення. Водночас до факторів, які негативно вплинули на розвиток страхового ринку слід віднести значний рівень інфляції, зростання процентних ставок за депозитами, падіння попиту на страхові поліси через зростання їх вартості [3, с. 46].

На сьогодні, ключовими факторами, які впливають на розвиток страхового ринку України є: глобалізація, рівень розвитку вітчизняної економіки, споживчі переваги. Для сучасного страхового ринку цифровізація є важливим чинником змін, що дозволить суттєво змінити характер діяльності страхових компаній. Однією з основних проблем, які стримують застосування страховими компаніями інновацій, є потенціал — як фізичний, так і людський капітал. Отримання прибутку продовжує залишатися пріоритетом для провідних українських компаній, особливо тому, що вони намагаються забезпечити стабільність для клієнтів через складну економічну ситуацію та глобальну пандемію. Оновлення існуючих страхових продуктів, підтримка існуючих систем є короткостроковими ініціативами, але здаються більш безпечними, особливо враховуючи державний тиск, з яким зіткнулися страхові компанії впродовж останніх кількох років [4, с. 56].

Водночас до основних тенденцій, які спостерігаються на глобальному страховому ринку слід віднести такі:

- розробка цифрових бізнес-моделей та персоналізованих страхових продуктів;
- автоматизація процесів і штучний інтелект;
- впровадження компаніями InsurTech;
- інтеграція блокчейну [5, с. 203].

Тенденції до розробки цифрових бізнес-моделей на глобальному страховому ринку пояснюються тим, що клієнти віддають перевагу персоналізованим страховим продуктам замість універсальних. На сьогодні, близько 80% страхових премій втрачається через витрати на розподіл. Тому гнучкі варіанти покриття, мікстрахування є перспективними напрямками розвитку глобального страхового ринку. Водночас інтерфейси прикладного програмування дозволяють створювати пропозиції, орієнтовані на розуміння поведінки клієнтів, що сприяє більш точній оцінці ризиків, персоналізованих премій.

Автоматизація процесів і штучний інтелект в перспективі можуть зайняти центральне місце в серед інновацій у страхуванні завдяки новішим каналам даних, кращим можливостям обробки даних в алгоритмах штучного інтелекту. Наприклад, в окремих страхових компаніях США є віртуальні помічники, які відповідають на запити клієнтів щодо полісів і платежів, взаємодіють з клієнтами через мобільний додаток та інші платформи обміну повідомленнями, з метою допомоги у придбанні страхового поліса. Тому штучний інтелект та автоматизація можуть суттєво покращити результати щодо взаємодії страхових компаній з клієнтами, оптимізувати витрати, підвищити конкурентоспроможність на страховому ринку [6, с. 102].

Впровадження страховими компаніями InsurTech розробок проявляється переважно у сферах страхування автомобілів, нерухомості та кіберстрахування. Страхові компанії отримують вигоду від таких технологій у вигляді швидших результатів у створенні технологічної культури, а компанії InsurTech — доступ до більшої клієнтської бази, що зумовить появу новіших моделей і джерел доходу для підвищення прибутковості та зниження операційних витрат. Період пандемії став катализатором для страховиків, які звернулися до InsurTech як до засобу вирішення проблем та дав змогу діючим компаніям краще зрозуміти важливість оцифрування свого бізнесу. Незважаючи на цей факт, сектор страхових технологій залишається недостатньо інвестованим порівняно із загальним сектором фінансових технологій.

Технологія блокчейн надає перевагу безпечного керування даними через декілька інтерфейсів без втрати цілісності. Від керування ідентифікацією та андеррайтингу до обробки претензій, боротьби з шахрайством і надійної доступності даних, технологія забезпечує зниження операційних витрат. Додатковими перевагами, які блокчейн може запропонувати в діяльності страхових компаній є децентралізовані автономні організації і смарт-контракти.

Серед інноваційних розробок, які розвиваються на глобальному страховому ринку доцільно виділити такі [7, с. 27]:

- 1) Flock — програма для страхування та безпеки дронів, яка надає досконалі показники ризику польоту дронів в режимі реального часу;
- 2) Lazarus AI — покращує шанси на раннє виявлення раку шийки матки, та яєчників завдяки даним штучного інтелекту, що дозволить знизити смертність від раку з нинішніх 40% до 4%;
- 3) Atestiv — це стартап, який займається боротьбою з шахрайством, здійснюючи перевірку достовірності фотографій та відео під час розслідування страхових випадків;
- 4) Zesty AI — стартап, який використовує потужність штучного інтелекту для трансформації індустрії майнового страхування. Страховики та перестраховики використовують Zesty, з метою точнішої фіксації ризиків та надання кращих страхових полісів своїм клієнтам.

Розвиток цифрового страхування визначається багатьма факторами, такими як рівень впровадження цифрових технологій в українську економіку, розвиток і складність цифрових технологій, в першу чергу штучного інтелекту та інтернету речей. Перспективами розвитку цифрового страхування є: нові технології виробництва, зокрема телемедицина; технології інтернетизації; технології штучного інтелекту; блокчейн; технології віртуальної та доповненої реальності [8, с. 67].

Проте є кілька факторів, які стримують розвиток цифровізації страхового ринку: висока вартість відповідних технологічних оновлень; низький споживчий попит на програми страхування, які передбачають використання сучасних комп'ютерних технологій; необхідність подальшої адаптації інноваційних технологій до відповідних страхових продуктів; недостатній рівень професійної кваліфікації працівників страхових компаній у відповідній галузі; високий рівень страхового

шахрайства; незацікавленість страховиків у великих видах страхування, що може бути основною причиною інтернет-страхування, через великі збитки; загальний низький рівень довіри до страхових інститутів та страхової культури [9, с. 96].

ВИСНОВКИ

Страховий ринок України також змінюється завдяки впровадженню штучного інтелекту та автоматизованих систем, що сприяє появі нових можливостей для розвитку. Зокрема, спостерігається широке використання цифрових продуктів страховими компаніями, тобто відбувається подальша цифровізація страхового ринку. Очікуваними драйверами зростання вітчизняного страхового ринку в найближчій перспективі можуть стати: підвищення якості обслуговування клієнтів; персоналізація страхових продуктів; збільшення онлайн-доступності страхових продуктів; внесення змін до нормативних актів; впровадження нових продуктів на ринок.

Водночас для вдосконалення страхового ринку слід усунути існуючі диспропорції на страховому ринку, зокрема, розвивати регіональні ринки та подолати регіональні дисбаланси. Певною мірою цього можна досягти за допомогою цифровізації, яка дозволить оформити страховий поліс незалежно від місця розташування застрахованої особи. Відсутність цифрових платформ онлайн-вибору програми страхування ускладнюють прийняття страховальниками обґрунтованих рішень щодо передачі ризику страховим компаніям.

Література:

1. Статистика страхового ринку України. Інтернет-журнал "Форіншурер". URL: <https://forinsurer.com/>
2. Череп О. Г., Хмельковська А. В. Особливості розвитку вітчизняного страхового ринку як складової фінансового ринку. Напрями активізації страхової діяльності в умовах становлення цифрової економіки. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2021. № 6(2). С. 240—244.
3. Стешенко О. Д., Бойко О. Г. Сучасні тенденції страхового ринку України. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". 2020. № 15 (2). С. 45—50.
4. Галушчак В. В. Інновації як чинник підвищення ефективності страхової діяльності. Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 46(2). С. 53—58.
5. Мандра Н. Г., Лактіонова О. Ю. Необхідність цифрових технологій у бізнес-процесах страховиків. Економічний простір. 2020. № 154. С. 202—206.
6. Заволока Ю. М., Єфременко А. Г., Малашенко Ю. А. Особливості функціонування страхового ринку України в умовах сучасної цифрової трансформації. Економіка та держава. 2020. № 6. С. 102—106.
7. Агрес О. Інноваційний розвиток страхової діяльності як один із методів зростання її ефективності. Аграрна економіка. 2022. Т. 15, № 1—2. С. 26—34.
8. Єгоричева С. Б., Таранець Б. В. Інноваційний розвиток українського страхового ринку. Вісник Університету банківської справи. 2020. № 3. С. 66-72.
9. Баранов А. Л., Баранова О. В. Деякі особливості державного регулювання страхового ринку України в умовах воєнного стану. Фінанси України. 2022. № 7. С. 95—114.

References:

1. Internet-zhurnal "Forinsurer" (2023), "Statistics of the insurance market of Ukraine", available at: <https://forinsurer.com/> (Accessed 16 Jan 2023).
 2. Cherep, O. H. and Khmelkovska, A. V. (2021), "Peculiarities of the development of the domestic insurance market as a component of the financial market. Directions for the activation of insurance activity in the conditions of the formation of the digital economy", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 6 (2), pp. 240—244.
 3. Steshenko, O. D. and Boiko, O. H. (2020), "Modern trends of the insurance market of Ukraine", *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka"*, vol. 15 (2), pp. 45—50.
 4. Halushchak, V. V. (2019), "Innovation as a factor in increasing the efficiency of insurance activity", *Prychornomorski ekonomichni studii*, vol. 46 (2), pp. 53—58.
 5. Mandra, N. H. and Laktionova, O. Yu. (2020), "Necessity of digital technologies in business processes of insurers", *Ekonomichniy prostir*, vol. 154, pp. 202—206.
 6. Zavaloka, Yu. Yefremenko, A. and Malashenko, Yu. (2020), "Peculiarities of the insurance market of Ukraine functioning in conditions of the current digital transformation", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 6, pp. 102—106.
 7. Ahres, O. (2022), "Innovative development of insurance activity as one of the methods of increasing its efficiency", *Ahrarna ekonomika*, vol. 15, no. 1—2, pp. 26—34.
 8. Iehorycheva, S. B. and Taranets, B. V. (2020), "Innovative development of the Ukrainian insurance market", *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy*, vol. 3, pp. 66—72.
 9. Baranov, A. L. and Baranova, O. V. (2022), "Some peculiarities of the state regulation of the insurance market of Ukraine in the conditions of martial law", *Finansy Ukrainy*, vol. 7, pp. 95—114.
- Стаття надійшла до редакції 17.01.2023 р.*

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

**Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292**

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73